

1. Aanleiding en opbouw handreiking

1.1 Aanleiding

Voor studenten uit het mbo kan de stap naar het hbo groot zijn. Het onderwijs verandert, er wordt een meer proactieve houding van de student verwacht, de zorgcoördinator¹ wordt een studentendecaan. Uit onderzoek van ResearchNed² blijkt dat binnen het hoger onderwijs dertig procent van alle studenten een ondersteuningsbehoefte heeft. Bij een ondersteuningsbehoefte gaat het zowel om studenten met een lichamelijke beperking en chronisch zieke studenten, als om studenten met bijvoorbeeld dyslexie en psychische beperkingen. Tien procent van het totaal aantal studenten wordt tijdens de studie belemmerd door een beperking en heeft een ondersteuningsbehoefte. Studenten met een ondersteuningsbehoefte vallen bovendien twee keer zo vaak uit als studenten zonder ondersteuningsbehoefte³.

Voor een goede studiekeuze en het succesvol doorlopen van de studie is het vinden van de juiste informatie en voorzieningen cruciaal. Hier is een taak weggelegd voor zowel het mbo als het hbo, om de mbo-student met een ondersteuningsbehoefte goed voor te lichten. Deze handreiking helpt bij het verbeteren van de voorlichting en is gericht op professionals in het mbo die betrokken zijn bij de overgang van de mbo-student naar het hbo: zorgcoördinator, mentor of studieloopbaanbegeleider⁴ die veelal ook docent is. Deze handreiking richt zich niet direct tot de ouders, maar zij kunnen er ook gebruik van maken en zij zijn daarnaast voor de professionals een belangrijke spil in het proces en daarmee de overgang naar het hbo.

1.2 Opbouw

Deze handreiking bestaat uit twee delen:

- Vijf stappen die het proces van de professional samen met de student beschrijven.
- Vier stappen die beschrijven wat de professional zelf kan doen binnen en buiten de mbo-instelling om de overgang van de student naar het hbo beter te laten verlopen.

Op elke stap kan worden 'geklikt', waarbij informatie en tips zichtbaar worden. De stappen hoeven niet in een bepaalde volgorde doorlopen te worden.

¹ De term zorgcoördinator verschilt per mbo-instelling, hier kan ook coördinator zorg, aandachtspersoon zorg etc., gelezen worden.

² http://www.handicap-studie.nl/124_1172_Factsheet__Cijfers_Studeren_met_een_functiebeperking.aspx

³ Waar student met een ondersteuningsbehoefte staat, kan ook student met een functiebeperking worden gelezen.

⁴ De terminologie kan wisselen per mbo-instelling. Binnen de ene instelling spreekt men van een mentor en bij andere instellingen wordt hiervoor de term studieloopbaanbegeleider of loopbaanbegeleider gebruikt.

2 Wat kun je als mbo-professional samen met de student doen?

2.1 Ondersteun bij de oriëntatie

Bij de overgang van het mbo naar het hbo is het belangrijk dat de student⁵ tijdig begint met oriënteren. De studieloopbaanbegeleider uit het mbo kan hierbij helpen door samen een stappenplan te maken over wat de komende periode op de student af komt, welke deadlines er zijn en waar hij actie op moet ondernemen. De uitkomsten van het verplichte onderdeel Loopbaanoriëntatie en Begeleiding (LOB) zijn hierbij behulpzaam.

Tips:

- Wijs de student op de andere terminologie in het hbo: student met een ondersteuningsbehoefte wordt student met een functiebeperking, de zorgcoördinator wordt een studentendecaan etc.
- Gebruik de tool studieprocesin kaart (er is een [studentversie](#) en [professionalversie](#)) voor het maken van een stappenplan en de folder '[Gaan studeren](#)'.
- Het is belangrijk dat de student weet van zijn (on) mogelijkheden zijn, bespreek daarom ook de uitkomsten van het LOB-traject. Hierin heeft de student al gereflecteerd op kwaliteiten en eerdere werkervaringen.
- Ondersteun de student bij de oriëntatie op open en meeloopdagen, stimuleer deelname (eventueel samen met een ouder) en bereid vragen voor de studentendecaan voor. Op deze manier kan een goede indruk van een bepaalde opleiding worden verkregen. Kijk zowel bij voorkeursopleidingen als aanverwante opleidingen.
- Wijs de student op studentenplatforms en bereid het leggen van contact samen voor. Deze organisaties kunnen meer informatie geven en het contact leggen met andere (aankomend) studenten met een ondersteuningsbehoefte. Voorbeelden van studentenplatforms staan op de [website](#) van handicap + studie.
- Geef het advies [Studiekeuze123](#) te raadplegen en ondersteun hierbij indien nodig. Op deze webpagina kan worden nagegaan hoe studenten de onderwijsinstelling waarderen op het gebied van studeren met een ondersteuningsbehoefte. Daarnaast is er informatie te vinden over open dagen, verschil tussen mbo-hbo etc.

⁵ Waar student staat, wordt een mbo-student met een ondersteuningsbehoefte bedoeld. Waar hij staat kan ook zij gelezen worden.

- Adviseer de student om [websites van hogescholen](#) te raadplegen om te achterhalen welke faciliteiten worden geboden. Adviseer om te zoeken op de term 'functiebeperking'.
- Organiseer een bijeenkomst waarin oud-mbo-studenten met een ondersteuningsbehoefte hun ervaringen delen.

2.2 Bespreek de haalbaarheid van voorkeurstudies en beroepspraktijk

Het is van belang om met de student te bespreken of de studie van zijn voorkeur haalbaar lijkt. Hierbij moet rekening worden gehouden met de (on)mogelijkheden van de betreffende ondersteuningsbehoefte bij het studeren binnen het hbo, waar een andere vorm van studeren wordt vereist dan op het mbo (bijv. meer eigen initiatief, meer lezen etc.).

Tips:

- Laat de student uitzoeken welke vakken bij de studie horen en welke competenties daarbij horen. De student kan deze informatie (online) vinden in de studiegids van de opleiding.
- Adviseer om in gesprek te gaan met studentendecaan, studieloopbaanbegeleider en ervaringsdeskundige docenten van het hbo. Bereid dit samen voor en bespreek of de student het prettig vindt dat jij of een ouder aansluit bij dit gesprek. Dit zal in de praktijk samengaan met de oriëntatiefase. Wanneer het kunnen volgen van de studie afhangt van de ondersteuningsbehoefte van de student en wat de instelling kan hierin bieden, is het belangrijk om dit gesprek al te voeren voor het definitief aanmelden voor de studie.
- Bespreek met de student wat zijn talenten zijn en waar hij mogelijk belemmeringen kan gaan ervaren, zowel bij het volgen van onderwijs als het maken van toetsen en examens. Wat is er nodig om deze belemmeringen te verminderen? Kan de betreffende opleiding dat bieden? Wat is er verder naar voren gekomen uit gesprekken op de hbo-instelling? Wat verlangt de opleiding? Is het haalbaar? Neem hierbij ook het beroepsperspectief mee. Bij het hbo wordt dus de informatie ingewonnen en hierover zal binnen de mbo-instelling met de mbo-student worden gesproken. Dit valt binnen Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB).

Bovenstaande tips kunnen zich herhalen als een studie afvalt en er opnieuw naar een alternatieve opleiding wordt gekeken.

2.3 Stimuleer het melden van de ondersteuningsbehoefte

Uit onderzoek blijkt dat het tijdig vinden van de juiste persoon en de juiste voorziening/aanpassing en het gebruiken van de voorziening/aanpassing de kans op studiesucces van studenten vergroot⁶. Voorwaarde is wel dat de student zijn belemmeringen tijdig kenbaar heeft gemaakt en heeft aangegeven wat hij nodig heeft. In het hbo ligt hierbij, nog meer dan in het mbo, de nadruk op het eigen initiatief van de student.

Tips:

- Bespreek met de student of hij de ondersteuningsbehoefte wel/niet wil melden.

Argumenten voor het tijdig melden van de ondersteuningsbehoefte:

- De student maakt aanspraak op aanpassingen en voorzieningen. Het aanvragen en toekennen hiervan duurt vaak enkele weken. Het voordeel van tijdige melding van de ondersteuningsbehoefte is dan ook dat de student zijn studie en de eerste tentamens al kan starten met de benodigde voorzieningen.
- De student kan in aanmerking komen voor een uitgesteld bindend studieadvies (BSA).
- Er zijn mogelijkheden voor extra financiële ondersteuning en kwijtschelding van (een deel) van de studiekosten.
- Er is op tijd duidelijk wat een opleiding niet kan bieden en wat dus zelf geregeld moet worden. Dit kan dan nog voor aanvang van de studie gerealiseerd zijn.

Bedenk dat de student misschien nu nog geen voorzieningen nodig heeft, maar wellicht in het verdere verloop van zijn studie wel. Ook dan is het van belang dat de student bij aanvang van de studie of direct na de diagnose melding maakt van zijn belemmeringen.

Argumenten om de ondersteuningsbehoefte niet te melden:

- Studenten willen gevoelsmatig niet studeren met een label en het liefste met een schone lei beginnen.
- Studenten zijn bang voor een andere behandeling.
- Studenten zijn bang om niet te worden toegelaten tot de opleiding van hun keuze.

Als mbo-professional is het belangrijk om je bewust te zijn van deze overwegingen en hier met de student proactief aandacht aan te besteden. De ervaring leert namelijk dat het niet melden van de ondersteuningsbehoefte tot gevolg kan hebben dat ze vastlopen en/of studievertraging oplopen.

- Adviseer de student een gesprek te voeren met de studentendecaan. Informatie over studeren met een ondersteuningsbehoefte is bij de meeste hbo-instellingen te verkrijgen via een studentendecaan. Studenten kunnen hier terecht met al hun vragen. Via de website van [handicap + studie](#) zijn onder andere de gegevens van de contactpersoon studeren met een ondersteuningsbehoefte, voorzieningen en uitslagen van de Nationale Studenten enquête (NSE) te vinden per onderwijsinstelling.

⁶ Eindmeting onderzoek 'Studeren met een functiebeperking'. Ministerie van OCW, 2013. (ITS/ResearchNed).

- Bespreek met de student of hij graag heeft dat een professional uit het mbo of een ouder aansluit bij het eerste gesprek (indien mogelijk) en bereid het samen voor of adviseer de student het hbo te vragen contact op te nemen met de studieloopbaanbegeleider van het mbo indien wenselijk. Hierbij gaat het om aspecten als belastbaarheid, huidige (in het mbo) en benodigde voorzieningen, bestaande (financiële) regelingen. Geef aan dat er geen garantie is dat dezelfde voorzieningen ook in het hbo worden geboden.
- Adviseer om in [studielink](#) aan te geven dat er sprake is van een ondersteuningsbehoefte indien mogelijk. Naar aanleiding hiervan krijgen aankomend studenten vaak informatie toegestuurd over studeren met een ondersteuningsbehoefte met daarbij de contactgegevens van bijvoorbeeld een studentendecaan.
- Bespreek de rechten van de student. Hbo-instellingen zijn verplicht aanpassingen te doen voor studenten, bijvoorbeeld in de vorm van voorzieningen als extra tentamentijd, prikkelarme ruimten, verspreide stage etc. om ervoor te zorgen dat zij beter kunnen studeren. Zij mogen studenten niet weigeren op grond van de ondersteuningsbehoefte. Wanneer hier toch sprake van is, kan in contact worden getreden met het [Landelijk Studenten Rechtsbureau](#) en het [College voor de Rechten van de Mens](#).

[Link naar blog waarin student vertelt over het wel/niet melden van de beperking](#)

2.4 Bespreek het SKC-advies

De Studiekeuzecheck (SKC) is onderdeel van de inschrijving en is bedoeld om erachter te komen of de opleiding waarvoor de student zich heeft aangemeld, ook echt past. De studiekeuzecheck is géén selectiemiddel en de student kan niet worden geweigerd. Elke instelling heeft zelf de SKC vormgegeven, voorbeelden zijn: colleges volgen, opdrachten maken of een digitale vragenlijst invullen.

Tips:

- Stimuleer de student zich goed voor te bereiden op de SKC. Informatie hierover is te vinden op de website van de instelling en/of wordt toegezonden na aanmelding voor de studie. Geef de student mee dat als er al voorzieningen nodig zijn bij de SKC er tijdig contact op moet worden genomen met de organisatie van de SKC. Benoem ook dat sommige instellingen de mogelijkheid bieden om met een studentendecaan in gesprek te gaan, binnen het SKC-traject. Studenten kunnen dit moment dan gebruiken om het gesprek aan te gaan over mogelijke aanpassingen en voorzieningen.
- Zowel bij een positief als negatief studiekeuzeadvies is het belangrijk om als studieloopbaanbegeleider van het mbo in gesprek te gaan met de student over dit advies, waarbij er aandacht is voor de argumenten, of er verheldering nodig is, welke acties de student gaat nemen en of er hierbij ondersteuning nodig is.
- Bespreek in geval van een negatief studiekeuzeadvies, of het realistisch is om de studie te volgen, af te ronden en het beroep uit te oefenen in relatie tot de belemmeringen bijkomstig bij de ondersteuningsbehoefte. Kijk in het gesprek naar alternatieven qua studie maar ook qua onderwijsinstelling. De student beslist uiteindelijk zelf om het advies op te volgen of naast zich neer te leggen.
- Adviseer bij twijfel over de studiekeuze om te kijken of de hbo-instelling ondersteuning biedt bij heroriëntatie. De [Hogeschool van Amsterdam](#) biedt bijvoorbeeld workshops aan waarbij onder begeleiding het studiekeuzeprocess wordt doorlopen.

2.5 Zorg voor warme overdracht

Bij de overgang van de student van het mbo naar het hbo kan overdracht van gegevens handig zijn. Wel moet er rekening worden gehouden met de Wet bescherming persoonsgegevens (per 25 mei 2018 wordt deze vervangen door de [Algemene Verordening Gegevensbescherming](#) (AVG)). De student is zelf verantwoordelijk voor de overdracht van gegevens. Als onderwijsprofessional mag je in principe geen gegevens overdragen, tenzij de student hier uitdrukkelijk toestemming voor heeft gegeven.

Tips:

- Adviseer de student om (relevante) gegevens over te dragen. Denk hierbij aan zijn ontwikkeling tot dan toe, factoren die de studie belemmerden of juist bevorderden en een overzicht van extra voorzieningen waar hij tijdens zijn mbo-opleiding gebruik van heeft gemaakt.
- Bied indien nodig ondersteuning bij het verzamelen van gegevens. De gegevens kun je samen met de student verwerken in een overdrachtsdocument. Dit overdrachtsdocument kan de student zelf overhandigen aan de studentendecaan of studieloopbaanbegeleider. Afhankelijk van de complexiteit van de casus zal het moment van overleggen van het document verschillen (hoe complexer, hoe eerder).
- Stimuleer dat de student zelf contact kan opnemen met jou als mbo-professional als hij aan het begin van de opleiding vastloopt of dreigt te lopen.
- Neem na een aantal maanden na aanvang van de studie van de student contact op conform afspraken hierover binnen de instelling. Spreek dit met de student nog tijdens het begeleidingstraject voor aanvang van de hbo-studie af.
- Vraag de hbo-student of hij op het mbo wil komen vertellen over zijn ervaringen met de overstap van mbo naar hbo. Hiermee kan hij mbo-studenten helpen die op dat moment voor die overgang staan.

3 Wat kun je als mbo-professional zelf doen?

3.1 Zorg voor actuele kennis van het hoger beroepsonderwijs

Om zo goed mogelijk te ondersteunen bij de doorstroom van het mbo naar het hbo is het van belang actuele en objectieve kennis over studeren met een ondersteuningsbehoefte en het hbo te hebben.

Tips:

- Houdt algemene informatie bij over studeren met een ondersteuningsbehoefte. Raadpleeg hiervoor bijvoorbeeld [websites van hogescholen](#), [studiekeuze123](#), [expertisecentrum handicap + studie](#), [expertisepuntlob.nl](#) etc.
- Bezoek congressen/studiedagen over doorstroom naar het hbo (begeleiding, wat is er anders op het hbo etc.).
- Wissel structureel informatie/kennis uit met collega's tijdens overleggen, zowel intern als extern.
- Houdt kennis bij over wet- en regelgeving en financiën.
- Zorg dat je goed het onderscheid kent tussen een studentendecaan en een studieloopbaanbegeleider in het hbo. Zodat je de student goed kan door verwijzen.

Studentendecaan

Bij de studentendecaan kun je als student met een ondersteuningsbehoefte terecht voor het aanvragen van aanpassingen en voorzieningen. Hij kan adviseren, bemiddelen en/of doorverwijzen. Ook kun je er terecht voor informatie en advies over uiteenlopende zaken die niet direct inhoudelijk met de studie te maken hebben, zoals:

- studiefinanciering;
- financiële ondersteuning in geval van studievertraging door bijzondere omstandigheden;
- in- en uitschrijving;
- uitstel bindend studieadvies (BSA);
- bestuursbeurzen;
- indienen van een klacht of bezwaar of het starten van een beroepsprocedure.

Studieloopbaanbegeleider/ studiecoach (term verschilt)

Studenten uit het hbo kunnen terecht bij de studieloopbaanbegeleider. Deze begeleider is er voor alle studenten en is vaak de eerste contactpersoon voor als er iets is. Met enige regelmaat is er contact tussen de studieloopbaanbegeleider en de student. Indien nodig kunnen deze contactmomenten frequenter zijn. De studieloopbaanbegeleider wordt vaak slb'er genoemd. Je kunt in ieder geval bij de slb'er terecht met vragen en problemen die te maken hebben met de studie in de meest brede zin, zoals:

- Advies bij persoonlijke omstandigheden gedurende de studie;
- Begeleiding bij het maken van keuzes;
- Vragen over een honoursprogramma, minor etc.;

- Advies over je studieplanning en bij studievertraging;
- Ondersteuning bij effectiever studeren;
- Vragen over regelgeving.

Wet- en regelgeving

Voor studenten zijn verschillende verdragen en wetten van belang: Het VN Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap, Wet op het Hoger Onderwijs (WHW), Wet Gelijke Behandeling voor mensen met een handicap of chronische ziekte (WGBH/CZ).

VN Verdrag

In dit internationale verdrag is het recht op inclusief onderwijs vastgelegd. Onderwijsinstellingen moeten voor algemene toegankelijkheid van gebouwen en informatiesystemen zorgen en voor aanpassingen waar nodig. Klik [hier](#) voor meer informatie.

WHW

In de WHW is onder andere het recht op universitair en hoger beroepsonderwijs vastgelegd. Daarnaast staat er dat alle studenten gebruik kunnen maken van studiebegeleiding en andere bestaande voorzieningen, waaronder de diensten van een studentendecaan.

WGBH/CZ

In deze wet is vastgelegd dat het verboden is om onderscheid te maken tussen studenten met – en studenten zonder ondersteuningsbehoefte. Alle hoger onderwijsinstellingen zijn verplicht om waar nodig doeltreffende aanpassingen te verrichten voor studenten met een ondersteuningsbehoefte, mits de student heeft gevraagd om deze aanpassing en zijn beperking ook tijdig heeft gemeld. Doeltreffende aanpassingen zijn aanpassingen die 'geschikt' en 'noodzakelijk' zijn. 'Geschikt' betekent dat de aanpassing inderdaad een belemmering wegneemt en de zelfstandigheid van de betreffende student vergroot. 'Noodzakelijk' wil zeggen dat hetzelfde doel niet op een andere manier kan worden bereikt.

Wanneer een verzoek om een aanpassing is gedaan, geldt een onderzoeksplicht. Onderwijsinstellingen moeten nagaan of de gevraagde aanpassing(en) en eventuele alternatieven mogelijk zijn. Enkel wanneer de aanpassing voor de onderwijsinstelling een onevenredige belasting vormt, hoeven zij hier niet in mee te gaan. Bij het bepalen of hiervan sprake is telt onder andere de grootte van de organisatie, de kosten van de aanpassing, eventuele financiële tegemoetkomingen, de haalbaarheid en de financiële draagkracht van de organisatie mee.

Financiën

Voor studenten zijn er een aantal financiële voorzieningen, bijvoorbeeld in geval van studievertraging. Hieronder worden per organisatie de mogelijkheden genoemd.

Studiefinanciering via DUO

Via DUO regelen alle studenten hun studiefinanciering. Voor studenten met een ondersteuningsbehoefte zijn er onder specifieke voorwaarden een aantal extra voorzieningen mogelijk:

1. Verlenging diplomatermijn
2. Verlenging prestatiebeurs
3. Omzetting prestatiebeurs in een gift
4. Nieuwe studiefinanciering voor nieuwe studie
5. Kwijtschelding (een deel van) studieschuld bij behalen diploma
6. Kwijtschelding studieschuld door medische oorzaak

Voor de verschillende voorzieningen is de handtekening van de studentendecaan vereist. Deze moet bepalen of bijvoorbeeld de studievertraging is opgelopen als gevolg van de belemmeringen van de student. Daarom is het belangrijk dat deze **tijdig** op de hoogte is van de situatie van de student, anders kan hij dit niet beoordelen en kan de student geen aanspraak maken. Het kan dus voordelig zijn voor de student om tijdig melding te maken van zijn ondersteuningsbehoefte.

Individuele studietoeslag via gemeente

Omdat het voor jongeren met een ondersteuningsbehoefte lastig is hun opleiding te combineren met een bijbaan, is er in de Participatiewet een toeslag opgenomen voor studenten. De student moet een verzoek hiertoe indienen bij de gemeente waar hij staat ingeschreven. Bij toekenning krijgt de student een X bedrag per maand. De hoogte van dit bedrag is per gemeente verschillend.

Voorbeeld individuele studietoeslag:

[Gemeente Amsterdam](#)

Profileringfonds van de hoger onderwijsinstelling

Studenten die als gevolg van bijzondere omstandigheden studievertraging oplopen, kunnen een aanvraag voor vergoeding doen bij het profileringsfonds van de hoger onderwijsinstelling. Deze aanvraag loopt via de studentendecaan. Ook hier geldt dat de studentendecaan **tijdig** op de hoogte moet zijn van de situatie van de student, anders kan de student geen aanspraak maken op het fonds. Dit is dus een overweging voor de student om tijdig melding te maken van zijn ondersteuningsbehoefte.

Voorbeelden Profileringsfonds:

[Inholland](#)

[Avans](#)

3.2 Verstevig je netwerk en de samenwerking

Een goed netwerk in en samenwerking tussen het mbo en hbo is van belang. Het zorgt ervoor dat je zelf goed geïnformeerd blijft over recente ontwikkelingen, maar ook dat je kennis die je zelf niet hebt, op het juiste moment in kunt schakelen.

Tips:

- Spreek in het kader van de doorstroom goed af wie 'casemanager' is. Dit voorkomt dat de student zelf de lijnen bij elkaar moet brengen of dat ondersteuningslijnen naast elkaar lopen. Bijvoorbeeld: de studieloopbaanbegeleider begeleidt de student rondom studiekeuze en is vaak de centrale speler en de zorgcoördinator heeft puur expertise rondom de ondersteuningsbehoefte van de student. Zorg dat deze expertise elkaar versterkt om de student goed toegerust te laten doorstromen.
- Bedenk welke netwerkcontacten relevant kunnen zijn en leg contact. Het kan per instelling verschillen of dit op instellings- en/of individueel niveau wordt gedaan.
- Onderhoud je netwerk door bijvoorbeeld bijeenkomsten over doorstroom te organiseren en/of te bezoeken en contact te leggen met hbo-instellingen in de regio.

In het kader van een goede doorstroom kunnen de volgende partijen handig zijn in het netwerk:

- Intern: mentor of studieloopbaanbegeleider, zorgcoördinator, ouder(s), experts of specialisten (psycholoog, expertise vanuit mbo, enz.)
- Extern: jeugdzorg, professionals uit het hbo (instroomcoördinatoren, studentendecanen, expertisecentrum handicap + studie, platforms studeren met een functiebeperking, studie-informatiepunten, etc.)

3.3 Evalueer de overgang naar het hoger beroepsonderwijs

Hoe succesvol zijn studenten met een ondersteuningsbehoefte bij de doorstroom van mbo naar het hoger beroepsonderwijs? Informatie hierover is vaak niet gemakkelijk beschikbaar (ook in verband met privacy), terwijl dit juist belangrijk is om erachter te komen of de begeleiding van studenten met een ondersteuningsbehoefte toereikend is.

Tips:

- Bevraag studenten voordat ze beginnen met hun hbo-studie of je hen na het eerste studiejaar hierover zou mogen benaderen om het proces te evalueren (zie ook stap 5). Onderwerpen van gesprek zijn: hoe gaat het nu op het hbo, welke voorzieningen heb je, hoe vond je de voorbereiding, wat is de belangrijkste taak van het mbo, sleutelfiguren en tips.
- Evalueer jaarlijks met het hoger beroepsonderwijs hoe de aansluiting voor studenten met een ondersteuningsbehoefte verloopt. Dit is onderdeel van de evaluatie over alle studenten. Je kunt dit als individuele school doen met de hoger onderwijsinstellingen in de regio. Efficiënter is het echter om dit bijvoorbeeld te organiseren vanuit bestaande overlegvormen tussen onderwijsinstellingen in de regio indien deze er zijn. Tijdens de evaluatie kunnen processen besproken worden, maar kunnen ook inhoudelijke ontwikkelingen met elkaar gedeeld worden en nadere afspraken worden gemaakt. Een afspraak kan zijn dat het hbo na een paar maanden aan de mbo-instelling terugkoppelt hoe het met de studenten gaat.
- Evalueer binnen de eigen instelling met betrokkenen of er gewerkt is binnen afgesproken beleidskaders, de juiste procedures zijn doorlopen, betrokkenen hun taken juist hebben uitgevoerd, of er aanpassingen nodig zijn en leer van elkaar.

3.4 Maak of vul beleid aan

Om de begeleiding voor studenten met een ondersteuningsbehoefte blijvend te realiseren, zijn aanvullingen nodig op het standaard LOB-beleid aangezien voor deze groep veelal meer maatwerk nodig is. Onderstaande tips hebben betrekking op kwaliteitszorg van de mbo-instelling. De mbo-professional die de studenten met een ondersteuningsbehoefte begeleidt bij de overgang kan bij dit proces een actieve rol vervullen.

Tips:

- Ga na of beleid naar aanleiding van de stappen in deze handreiking, gemaakt of aangevuld moet worden. Denk hierbij aan:
 - duidelijkheid over rollen en verantwoordelijkheden;
 - kaders en kwaliteitseisen;
 - stappen in het begeleidingsproces;
 - juiste werkwijze (instrumenten, werkinstructies).
- Evalueer dit opgestelde beleid jaarlijks en stel waar nodig bij, om de aansluiting mbo-hbo voor studenten te verbeteren.
- Voer opgestelde verbeteracties uit.
- Wanneer blijkt dat ondanks alle geleverde inspanningen, de aansluiting mbo-hbo voor studenten met een ondersteuningsbehoefte nog niet voldoende op orde is, overweeg dan om studeren met een ondersteuningsbehoefte specifiek in het keuzedeel mbo-hbo op te nemen (indien nog niet het geval) en verken concreet wat de mogelijkheden zijn.